

Památná kniha olomoucká

Základní údaje

Název: Památná kniha olomoucká (Liber civitatis, kodex Václava z Jihlavy).

Datace: 1430–1492, 1528.

Uložení: Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, Knihy, inventární č. 97, signatura 1540.

Rozměry: 26,8 x 37,6 cm.

Dochování, jazyk: Originál, zápisy psány jazykem německým, latinským a českým.

Příběh knihy

Kodex Václava z Jihlavy patří pro svou vnější reprezentativní úpravu k nejcenějším středověkým knižním rukopisům městského archivu olomouckého a „nesporně zaujímá přední místo i mezi městskými knihami v českých zemích.“¹ Okolnosti vzniku knihy nám osvětlují její úvodní zápisy. V zápisu z roku 1430 popsal Václav z Jihlavy čtyři zavedené městské knihy včetně nejstarší z nich z roku 1343 jako bilanci tehdejšího olomouckého kancelářského knihovnictví. Písař zaznamenal tento výčet knih spolu s výtkou, vztahující se k dosavadní nedostatečné systematickosti v knihovních zápisech. Tato kancelářská praxe byla postavena do kontrastu s promyšleným vnitřním členěním nové památné knihy, která představovala nejreprezentativnější produkt Václavových reformních zásahů do chodu městské kanceláře.² Soupis registů městských listin obsažený v knize zároveň znamená první náznak organizace městského archivu.³ Kromě úředních záznamů obsahuje památná kniha i zprávy kronikářského charakteru, které dodávají jejímu obsahu širší historický rámec. K těmto zprávám patří především záznam o upálení laiků hlásajících učení M. J. Husa v roce 1415. (Obr. 62) Olomoučtí měšťané tehdy zajali a odsoudili k hrdelnímu trestu dva příchozí laiky proto, že veřejně hlásali teologické názory, které byly v rozporu s dobovým učením církve, neboť korespondovaly s Husovými idejemi, prohlášenými kostnickým koncilem za kacířské. Olomoučané s obě-

ma mladíky udělali doslova krátký proces: v půldenní lhůtě je stačili zajmout, vyslechnout na mučidlech, odsoudit, uvrhnout do plamenů hranice a upálit je jako usvědčené kacíře.⁴

Při sepisování I. kapitoly či knihy svého kodexu zahájil písař Václav z Jihlavy její pátou distinkci, věnovanou dluhům města Olomouce, popisem protivenství, kterým musela Olomouc čelit za husitských ofenzív v době tzv. vlády bratrstev od poloviny 20. let až do první třetiny 30. let 15. století. Popis zahrnuje i výčet okolních moravských měst, která tehdy ohrožovala Olomouc, protože stála na straně husitů.⁵

Další důležitou zprávou, obsaženou v kodexu, je vylíčení opětného dobytí Litovle z moci husitů v roce 1437. Táborští oddíl pod velením hejtmana Jana Parduse, posílený bojovníky hejtmana Bedřicha ze Strážnice a Jana Hertvíka z Rušinova, se v listopadu roku 1437 náhlým přepadem téměř zmocnil města Litovle. Jen okamžitý zásah městské hotovosti olomouckých měšťanů, jejich spojenců a branných sil olomouckého biskupa Pavla z Milíčína zachránil město před trvalým obsazením. Táborští zajatci byli dílem pověšeni na olomoucké nové šibenici, dílem předáni markraběti Albrechtovi. Impozantní počet 64 oběšených ukazuje, že pochmurné divadlo exekuce se vyrovnalo pražské hromadné popravě husitského hejtmana pana Jana Roháče z Dubé a jeho bojovníků ze září téhož roku.⁶

Zajímavý pohled na hospodářský život Olomouce přinášejí také opisy dokumentů, spjatých se sporem Wolfganga Pockla, zvaného též Gangl, s předními olomouckými kupci – kramáři o prolomení

jejich výsady, spočívající v monopolu na výhodné umístění krámů mezi Horním a Dolním náměstím, z let 1437–1440.⁷ Ačkoliv ojedinělý poslední zápis v knize pochází z roku 1528, patřila olomoucká kniha památná pro svůj výjimečný vzhled k reprezentativním exemplářům tamějšího městského knihovnictví po celý raný novověk.

60 Památná kniha olomoucká, přísaha městské rady (fol. Ilv.)

1 František ČÁDA: *Rukopisy města Olomouce*, Studie o rukopisech 1969, s. 135.

2 Vladimír SPÁČIL: *Počátky, vývoj a osudy olomouckých městských knih*, Okresní archiv v Olomouci 1977. Olomouc 1978, s. 58; ZAO – SOKA Olomouc, AMO, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 1rb; Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL (ed.): *Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430–1492, 1528*, Olomouc 2004, s. 194.

3 Vladimír SPÁČIL: *Počátky městského archivu a městští písaři v Olomouci do 17. století*. AUC-PhilosHist 1, Praha 1992, Z pomocných věd historických X, s. 139.

4 ZAO-SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 5va.

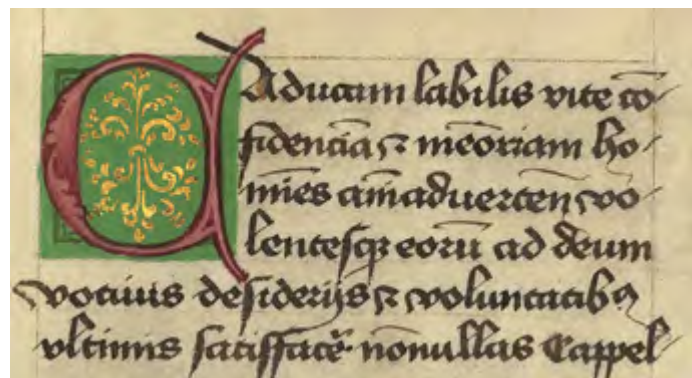
5 ZAO-SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 43ra.

6 O události podává zprávu řada pramenů. *Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického*, (ed.) František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959, s. 143, uvádějí obě popravy vedle sebe. Nejúplnější vylíčení této epizody zachytil ve svém kodexu právě Václav z Jihlavy, který však kladl důraz zejména na zásluhy Olomoučanů; ZAO – SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 7rb–8va.

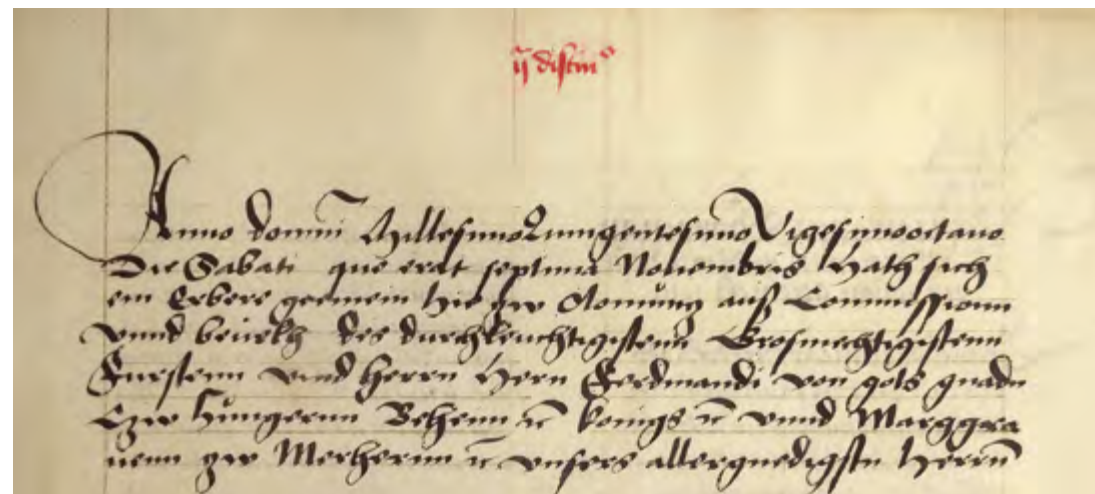
7 ZAO – SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 120vb–125rb; Václav NEŠPOR: *Dějiny Olomouce*, Brno 1936, s. 80–81.

Typ knihy

Popisovaná archiválie náleží do takového klasifikačního schématu městských knih, který lze vyjádřit v sestupném pořadí od obecnějších ke konkrétnějším charakteristikám následujícím způsobem: knihy zajišťující práva města jako celku, knihy městské správy v užším slova smyslu, knihy památné.

61

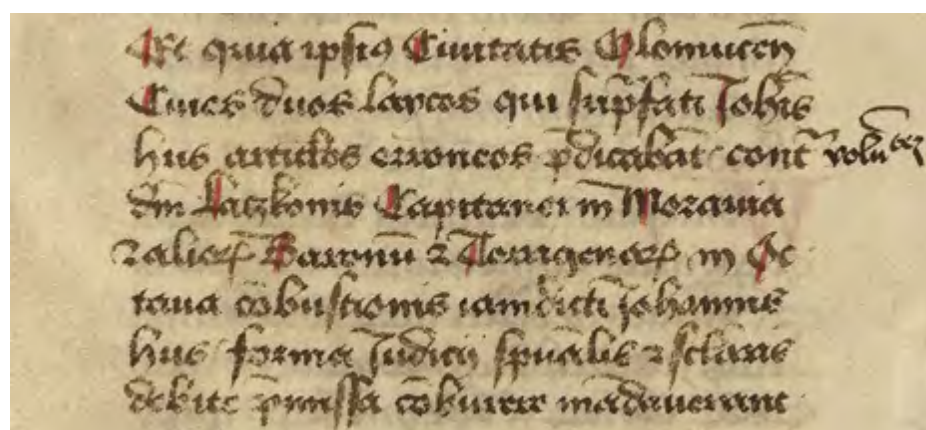
64

63

65

62

61 Iniciala „C“ z památné knihy olomoucké, fol. 33va.

62 Zápis o upálení Husových příznivců v Olomouci v roce 1415, památná kniha olomoucká, fol. 5va: „Et quia ipsius civitatis Olomucensis cives duos laycos, qui Iohannis Hus articulos erroneos predicabant, contra voluntatem domini Laczkonis, capitanei in Moravia, ... combuerre mandaverant.“

63 Novodobá vazba památné knihy olomoucké, napodobující její původní vzhled, celkový pohled.

64 Ojedinelý poslední zápis v památné knize olomoucké z roku 1528, psaný německou novogotickou kurzivou.

65 Detail iluminace z fol. 11r v památné knize olomoucké, městský písař, pravděpodobně sám Václav z Jihlavy, při práci.

Vnější popis

Psací látka, foliace

Psací látkou památné knihy olomoucké je středoevropský pergamen, který bývá po obou stranách stejně kvalitně opracován. Knihu tvoří dvě úvodní folia (I. a II.) a dalších celkem 278 pergamenových folií. Foliování kodexu je novodobé, pochází z 19. století a souvisí s tehdejšími studiem knihy. Číslo folií, psaná novodobým inkoustem, jsou umístěna v pravém horním rohu přední strany jednotlivých listů. Z uvedených folií je jich 184 úplně či částečně popsanych. 94 folií zůstalo nepopsanych.⁸

Psací plocha, dochování

Zápisy jsou psány do dvou sloupců, vymezených inkoustovými liniemi a linováním, o převažujícím počtu 45 řádek na stránku. Kniha památná je v dobrém stavu. V roce 2009 byla v restaurátorské dílně Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze pod vedením Michala Ďuroviče provedena podrobná prohlídka knihy. Následně v letech 2010–2012 se realizovala na stejném pracovišti konzervace knihy.⁹ (Obr. 63)

Popis písma

Text knihy je převážně psán gotickou polokurzivou. Poslední zápis z roku 1528 (fol. 25r) je psán německou novogotickou kurzivou.¹⁰ (Obr. 64)

O písáři knihy

Na psaní knihy se podílela řada městských písarů olomouckých. Knihu založil písař Václav z Jihlavy (Wenczeslaus de Iglauia) na počátku 30. let 15. století. (Obr. 65) Byl to on, kdo navrhl strukturu celé knihy a provedl větší část zápisů. Datum Václava narození není známo a původ přímo z Jihlavy je nejistý, známý zejména z jeho vlastního podání. V pramenech je doloženo Václavovo působení v olomoucké městské kanceláři v letech 1423–1442. S jeho jménem jsou spojeny výrazné změny v organizaci kanceláře. Tyto změny dokumentuje především vznik několika nových městských knih včetně popisovaného kodexu, které písař Václav založil. Ačkoliv Václav dosáhl v Olomouci významného postavení, odešel na počátku 40. let 15. století do Brna, kde působil jako písař až do roku 1455 a navázal tu na dílo písáře Jana z poloviny 14. století.¹¹

Poznámky

8 ZAO – SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 9–18, 26–32, 38, 40–42, 58–70, 76, 79, 84, 88, 90, 92, 107–114, 136–144, 201–208; Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 22.

9 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 23; Michal ĎUROVIČ a kol.: *Restaurování olomoucké městské knihy zvané „Kodex Václava z Jihlavy“* v Národním archivu v Praze, Olomoucký archivní sborník 11, 2013, Olomouc 2013, s. 135–144.

10 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 31–32.

11 Vladimír SPÁČIL: *Písáři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001, s. 373–377; Ludmila SULITKOVÁ: *Vývoj městských knih v Brně ve středověku*, Praha 2004, s. 147, 149 a dál.

Kniha též obsahuje zápisy dalších písařů, kteří ve Václavově díle pokračovali – Jana Sternbergera z Opavy, (funkci písaře vykonával v letech 1442–1445), Augustina Schönfelda (v letech 1446–1456), Jana z Černotína (v letech 1457–1479), Pavla Rothensela (v letech 1481–1502) a Wolfanga Endlicha (v letech 1522–1535).¹²

Výzdoba

V textu knihy se nachází 92 různě velkých, bohatě provedených iniciál, psaných ozdobnou gotickou majuskulou, zejména na počátcích knih, distinkcí a menších oddílů textu. (Obr. 66) Zlatem jsou zdobeny iniciály zejména na fol. 39va, 272va, zlatem a rozvilinami pak zejména iniciály na fol. 71va, 145va, 209va.

Iluminace

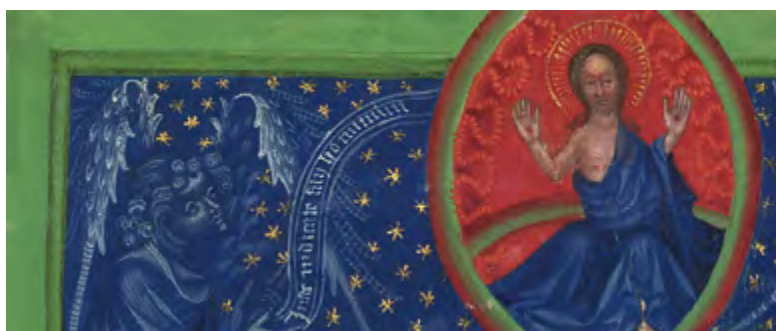
V úvodní části knihy se nacházejí dvě velké iluminace s figurálními motivy, zachycující jednak přísahu městské rady (fol. 11v) a jednak tři trůnící vladaře lucemburského rodu (fol. 1r, krále Václava IV., císaře Karla IV., a markraběte Jošta). (Obr. 67) Odhlédneme-li od tak komplikovaného problému, jakým je identifikace iluminátora, máme před sebou knižní malbu, která svou kvalitou přesahuje lokální rámec, protože překračuje formální možnosti gotického „krásného slohu“, když si všimá zejména v případě vyobrazení přísahy městské rady reálných detailů a zachycuje se značnou pravděpodobností skutečné rysy zobrazovaných osob. Tyto osoby lze identifikovat jako členy olomoucké městské rady z doby vzniku kodexu v roce 1430 spolu s písařem Václavem z Jihlavy. Trůnící vladaři jsou naopak zobrazeni stylizovaně s důrazem na ceremoniální oděv a vladařské atributy. Je pravděpodobné, že toto odlišení téměř dokumentárního obrazu přísahy od vznešeného námětu vladařského majestátu bylo uměleckým záměrem.¹³ Na vyobrazení přísahy zvolené městské rady je zachyceno 11 členů městské rady – 4 konšelů včetně purkmistra, 7 přísazných a fojt. V popředí sedí městský písař, který provádí zápis. V mandorle nad hlavami reprezentantů městské samosprávy je zobrazen Bolestný Kristus, sedící na sféře. (Obr. 68) Po stranách mandorly klečí dva andělé s nápisovými páskami v rukou. Text na pásce anděla vpravo je zrcadlově obrácen, ale na obou páskách se jedná o tentýž text, který jsme již zmiňovali jako heslo spravedlivého městského soudu: „Iuste iudicate filii hominum.“

66

67

68

69

K odborné diskusi o identifikaci iluminátora, která připustila buď autorství samotného písaře Václava z Jihlavy, nebo neznámého cizince, či Vaňka iluminátora, žijícího v době vzniku kodexu v Olomouci, připojil autor edice knihy, V. Spáčil významný postřeh. Všiml si, že horní část iniciály z textu pod vyobrazením lucemburských panovníků přesahuje přes červený rámeček iluminace. To znamená, že zmíněná iluminace byla vytvořena před tím, než písař Václav začal tvořit text knihy.¹⁴

Knižní vazba

Vazba kodexu, napodobující svoji původní gotickou předlohu, je po moderní převazbě celopergamenová, nasazovaná, šitá knihařskými nitěmi na 4 pergamenové proužky. Kapitálky jsou šity žlutou a hnědou nití na jádru tvořeném usňovým proužkem. Obě přideštiny jsou vylepena listem pergamenu. Blok je opatřen světlou natíranou ořízkou. Dřevěné desky jsou nasazeny pomocí pergamenových vazů, zapuštěných na přideštích. Kování zahrnuje 4 páry původních rohových a 2 původní středové puklice. (Obr. 69) Převazba byla provedena v roce 1959 knihařem Josefem Dvořákem z Prostějova. Původní gotická vazba šitá motouzem měla dřevěné desky potažené starorůžově zbarvenou telecí kůží. Kniha byla zprvu uzavírána dvěma trnovými sponami, později zavazována usňovými tkanicemi ve střední části předního okraje desek. Součástí knižního bloku je také trojice záložkových usňových proužků, svázaných u hlavy knihy do ozdobného uzlu.¹⁵

Vnitřní popis

Popis obsahu knihy:

Celý rukopis je složitě vnitřně strukturován. Je rozdělen do čtyř kapitol či knih (libri), které se pak člení na další oddíly (distinciones – sic!). Na horním okraji reverzu každého folia (mimo fol. 1v, 11v a 1v) je červeně nadepsáno číslo kapitoly, na averzu folia na obdobném místě je zapsáno číslo příslušné distinkce. Jednotlivé části rukopisu se věnují základním stránkám městského života. Postihují jeho správní, právní i hospodářský rozměr a zároveň obsahují i cenné historické exkurzy k dějinám města v době vzniku knihy, tj. pro dobu husitskou. Rukopis začíná úvodním rejstříkem celé knihy (fol. 1v). **I. kniha** (fol. 1ra–57va) obsahuje kromě úvodních zápisů, zdů-

vodňujících její vznik, zejména registry městských privilegií, zprávy z doby husitské, zprávy o hospodářství města, zásady volby do městské rady, odkazy chudým, malomocným, vdovám a sirotkům. **II. kniha** (fol. 71rb–135rb) obsahuje mimo jiné popis povinností purkmistra, konšelů, přísazných, fojta, městského písaře, zaměstnanců města, a jejich příjmy. Dále se zde nachází úvaha o neúčinnosti mučení jako důkazního prostředku. Ve II. knize se též nalézá přehled olomouckých cechů i zápisy o prodejích a kupec domů. **III. kniha** (fol. 145va–209ra) je věnována především dědickým záležitostem a zahrnuje též opisy řady testamentů měšťanů. **IV. kniha** (fol. 209rb–276va) obsahuje zápisy o „rozmanitých záležitostech“. Náleží sem zejména zápisy o věnu, o vzájemném vzdání statků mezi příbuznými, o závazcích a dlužích, o urovnání různých majetkových sporů. Distinkce o proskripcích a kriminálních kauzách zůstala kromě úvodní obecné stati nevyplněna. Některá folia knihy zůstala zcela nepopsána.¹⁶ Z celkového počtu 872 zápisů (bez rejstříků a úvodních předmluv) obsahuje kniha 358 zápisů latinských, 505 německých a 9 českých. Marginální poznámky jsou krátké, není jich mnoho a jedná se o orientační poznámky pozdějších písařů ve vztahu k obsahu zápisů (např. fol. 1vb: k výkladu o povinnostech městského písaře se vztahují dvě poznámky: „Notarii erudicio“ a „Notarii officium“).

Obraz knihy v odborné literatuře

Výjimečnost památné knihy olomoucké je patrná též z množství odborné literatury, která se o ní zmiňuje a výrazně přesahuje četnost citací ostatních olomouckých městských knih. V případě této městské knihy proto připojujeme zvláštní výklad, který komentuje nejvýznamnější publikace a stati věnující se danému tématu. K nejstarším studiím tohoto druhu patří článek rakouského historika s moravskými kořeny Johanna Losertha z roku 1881 o záznamech písaře Václava, jež se týkaly husitství, a rozbor Václavova kodexu od Wilhelma Saligera, vydaný v Brně roku 1882.¹⁷ Kodex Václava z Jihlavy patří též k významným pramenům prvních moderních historických monografií o dějinách Olomouce z 1. poloviny 20. století. Dějiny z pozice české historie zpracoval městský archivář

Poznámky

- 12 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 36–39.
- 13 Ivana DADÁKOVÁ – Marek PERŮTKA: *Umělecko-historický rozbor iluminací olomoucké právní knihy Václava z Jihlavy*, Okresní archiv v Olomouci 1978, Olomouc 1979, s. 48–57; Josef KRÁSA: *České iluminované rukopisy 13.–16. století*, Praha 1990, s. 396.
- 14 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 28–30.
- 15 Wilhelm SALIGER: *Ueber das Olmützer Stadtbuch des Wenzel von Iglau*, Brünn 1882, s. 5; Sárka BRETTSCHNEIDEROVÁ: *Převazba kodexu Václava z Jihlavy*, Archivář Olomouckého kraje 1959, s. 75; Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, s. 25–26.
- 16 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL: C. d., Olomouc 2004, zejména s. 197 a dál.
- 17 Johann LOSERTH: *Historische Aufzeichnungen aus der Hussitenzeit des Stadtschreibers Wenzel von Iglau*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 19, 1880–1881, s. 81–89; Wilhelm SALIGER: *Ueber das Olmützer Stadtbuch des Wenzel von Iglau*, Brünn 1882.

66 Inicála „A“ s rozvilinami v památné knize olomoucké, fol. 145va.

67 Iluminace v památné knize olomoucké zobrazující lucemburské panovníky.

68 Detail z vyobrazení přísahy městské rady v památné knize olomoucké – Bolestný Kristus a anděl s nápisovou páskou.

69 Detail desky knižní vazby památné knihy olomoucké s kováním.

Václav Nešpor a vydal je v roce 1936. O rok později následovala monografie dalšího městského archiváře Johanna Kuxe, reprezentující vyhraněný pohled německé olomoucké komunity na dějiny města. J. Kux též využil kodex jako významný zdroj informací o dějinách městské správy ve středověku a raném novověku ve své knize z roku 1942.¹⁸

Poválečný výzkum kodexu zahajují studie Františka Čády, jež kombinoval pohled právního historika s přístupem kodikologa.¹⁹ Poté zaměřili na rukopis svůj odborný zájem kunsthistorici. Olomoučtí historici Ivana Dadáková a Marek Perůtka provedli zdařilý rozbor iluminací kodexu v roce 1979 a v roce 1980 zařadil Václavův kodex do širšího historického kontextu ve své studii i Josef Krása, jeden z nejvýznamnějších českých historiků a teoretiků umění.²⁰ Zasloužené pozornosti se pak olomoucká kniha památná těšila i ve výpravných a reprezentativních kodikologických a kunsthistorických publikacích a katalozích 80. a 90. let, které vzešly z autorských dílen Pavla Spunara, Karla Stejskala a Petra Voita, již jmenovanými Josefa Krásy a Marka Perůtky i Ivo Hlobila.²¹

Z archivního i z historického hlediska Václavovu olomouckému kodexu věnoval systematicky svoji pozornost především zpracovatel souboru olomouckých úředních knih, ředitel okresního archivu Vladimír Spáčil od 70. do 90. let 20. století v řadě odborných studií.²² Vladimír Spáčil též v roce 2001 zasadil kodex do širšího historického kontextu z pohledu dějin městské správy a olomoucké městské kanceláře ve své knize o písařích a kancelářích města Olomouce.²³ Všechny své dosavadní výzkumy o problematice památné knihy olomoucké shrnul Vladimír a Libuše Spáčilovi ve vzorné edici olomouckého kodexu Václava z Jihlavy se zvláštním zřetelem ke středověké olomoucké němčině. Zmíněná edice dovršuje mnohaletou práci V. Spáčila, věnovanou tomuto tématu.²⁴

Přepis reprodukováné ukázky textu

Mezi ukázky textů památné knihy olomoucké byla vybrána část obecné právní úvahy Václava z Jihlavy o neúčinnosti mučení (fol. 75 rb) a část opisů dokumentů, spjatých se sporem o prolomení výsady olomouckých kupců – kramářů (fol. 125ra–125rb).

Úvaha Václava z Jihlavy představuje písařovo doporučení jeho následovníkům, které nemá charakter závazné právní kodifikace. Přesto tento názor odráží vysokou úroveň právního myšlení v prostředí olomoucké městské správy té doby.

Opisy písemností, týkajících se sporu Wolfganga Pockla, zvaného též Gangl, zachycují poslední fázi jednání z konce 30. a počátku 40. let 15. století. Kramářská výsada spočívala v monopolním umístění krámů výsadních olomouckých kupců na jedné straně komunikace, spojující obě hlavní olomoucká náměstí. Tato exkluzivní adresa zaručovala výhodné místo pro prodej zahraničního zboží, omezovala počet krámů na 30 a byla zároveň spojena s vysokým zdaněním. Wolfgang Pockl, který usiloval o to, aby si mohl zřídit svůj nový krám na protější straně komunikace, prakticky na stejném místě, se shodnými výhodami, ale bez vysoké daně, získal pochopitelně brzy další následovníky. Výsadní kramáři hledali záštitu u městské rady, avšak Pockl se odvolal ke královskému soudu. Královský podkomoří dal za pravdu kramářům a jejich odpůrcům nařídil ve sporné věci klid a věčné mlčení. Další porušování tohoto příkazu vedlo posléze k útěku Pockla z města.²⁵

Poznámky

18 Václav NEŠPOR: *Dějiny Olomouce*, Brno 1936, s. 71 a dál; Johann KUX: *Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz bis zum Umsturz 1918*, Olomouc 1937, s. 66, 75 a dál; Johann KUX: *Verwaltungsgeschichte der Stadt Olmütz*, Olomouc 1942, s. 9, 47, 48 a dál.

19 František ČÁDA: *Olomoucký kodex Václava z Jihlavy*. Studie o rukopisech. Praha 1963, s. 77–154; František ČÁDA: *Rukopisy města Olomouce*. Studie o rukopisech. Praha 1969, s. 123–173.

20 Ivana DADÁKOVÁ – Marek PERŮTKA: *Umělecko-historický rozbor iluminací olomoucké právní knihy Václava z Jihlavy*, Okresní archiv v Olomouci 1978, Olomouc 1979, s. 48–57; Josef KRÁSA: *K olomouckým rukopisům 15. století*, in: *Historická Olomouc a její současné problémy*, III. Olomouc 1980, s. 113–114.

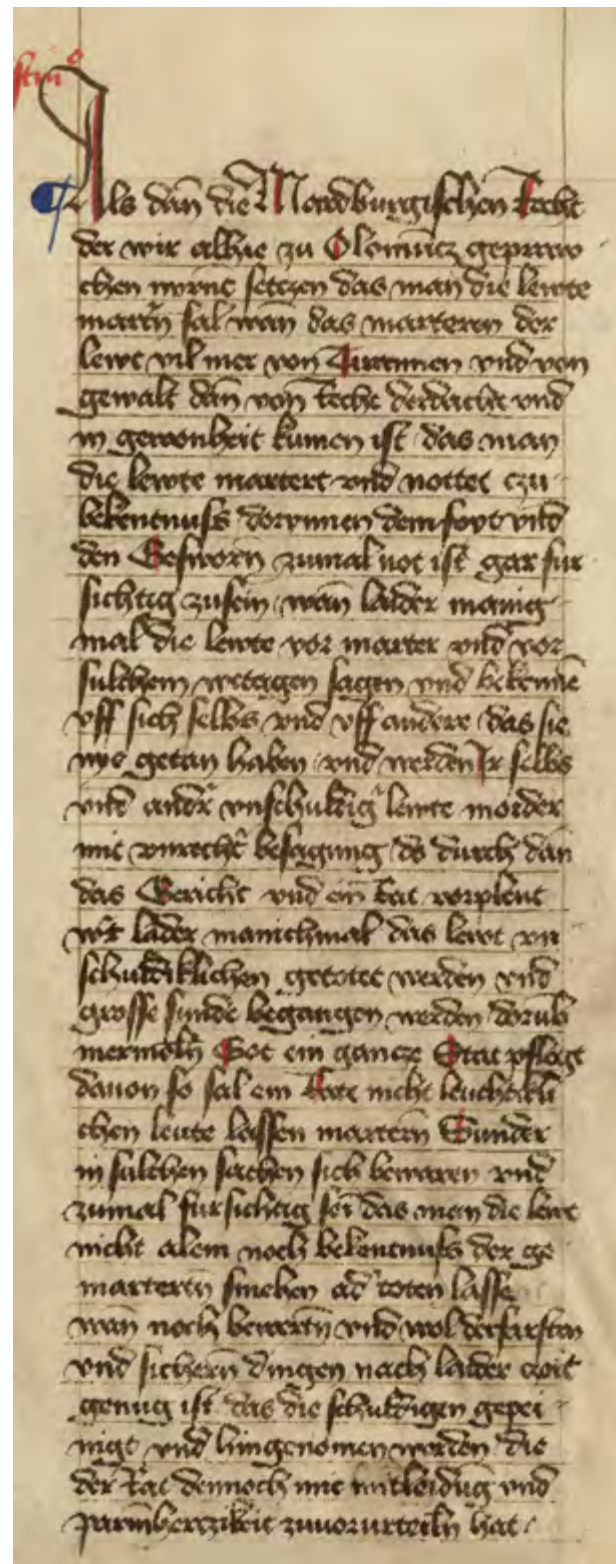
21 Pavel SPUNAR: *Kultura českého středověku*, Praha 1987, s. 484; Karel STEJSKAL – Petr VOIT: *Iluminované rukopisy doby husitské*, (Katalog), Praha 1990, s. 57, č. 38; Josef KRÁSA: *České iluminované rukopisy 13.–16. století*, Praha 1990, s. 396; Pavol ČERNÝ: *Olomoucký právní sborník Václava z Jihlavy*, in: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1500*, sv. III. – Olomoucko, Olomouc 1999, s. 476–479.

22 Vladimír SPÁČIL: *Archiv města Olomouce. Knihy 1343–1945 (1953). Inventář*, Olomouc 1978; Vladimír SPÁČIL: *K pořádku a inventarizaci knih Archivu města Olomouce v letech 1862–1975*, Okresní archiv v Olomouci 1977, Olomouc 1978, s. 30–37; Vladimír SPÁČIL: *Počátky, vývoj a osudy olomouckých městských knih*, Okresní archiv v Olomouci 1977, Olomouc 1978, s. 56–64; Vladimír SPÁČIL: *Počátky městského archivu a městští písaři v Olomouci do 17. století*, AUC-PhilosHist 1, Praha 1992, Z pomocných věd historických X, s. 135–140; Vladimír SPÁČIL: *Minulost a současnost Státního okresního archivu v Olomouci*, Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci, 4, 1995, Olomouc 1996, s. 49–57.

23 Vladimír SPÁČIL: *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001, s. 89 a dál.

24 Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL (edd.): *Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430–1492, 1528*, Olomouc 2004.

25 Václav NEŠPOR: *Dějiny Olomouce*, Brno 1936, s. 80–81.

70 ZAO – SOkA Olomouc, AM Olomouc, *Knihy*, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 75rb.

Transkripce

- 1 (Fol.75rb) Als dan[n] die Mardburgischen Fache
- 2 der wir alhie zu Olomu[n]cz geprau-
- 3 chen, nyrent setczen, das man die leute
- 4 martern sal, wan[n] das martern der
- 5 leut vil mer von tirannen und von
- 6 gewalt, dan[n] von recht derdacht und
- 7 in gewonheit kumen ist, das man
- 8 die leute martert und nattet zu
- 9 bekennuss, dorynnen dem foyt und
- 10 den gesworen zumal not ist, gar fur-
- 11 sichtig zu sein, wan[n] laider manig-
- 12 mal die leute vor marter und vor
- 13 sulchem wetagen sagen und bekenne[n]
- 14 uff sich selbs und uff andere, das sie
- 15 nye getan haben und werden ir selbs
- 16 und ander[er] unschuldig[er] leute morder
- 17 mit unrecht[er] besagung, dodurch dan[n]
- 18 das gericht und ein rat vorplent
- 19 w[ir]t lader manichmal, das leut un-
- 20 schuldklichen getotet werden und
- 21 grosse sunde begangen werden,
- 22 mermol[e]n got ein ganzce stat pflogt
- 23 davon, so sal ein rate nicht leuchtikli-
- 24 chen leute lassen martern[n], sunder
- 25 in sulchen sachen sich bewaren und
- 26 zumal fursichtig sei[n], das man die leut
- 27 nicht allem (!) noch bekennuss der ge-
- 28 martert[e]n smehen ad[er] toten lasse,
- 29 wan[n] noch bewert[e]n und wol
- 30 und sicheren dingen nach laider zeit
- 31 genug ist, das die schuldigen gepei-
- 32 nigt und hingenomen worden, die
- 33 der rat dennoch mit mitleidu[n]g und
- 34 parm[m]herczikeit zu vorurteilen hat.

Překlad

Když pak magdeburské právo, jež tady v Olomouci užíváme, nikde neuvádí, že se mají lidé mučit, poněvadž mučení lidí vzešlo spíše od tyranů a z násilí, než z právní úvahy, a stalo se zvykem, že se lidé mučením nutí k přiznání, je tedy pro fojta a pro přísežné třeba, aby byli velmi obezřetní, neboť lidé bohužel mnohdy kvůli mučení a pro onu bolest vypovídají a prozrazují na sebe a též na ostatní lidi věci, které nikdy neudělali a sami sebe a jiné nevinné lidi hubí nepravdivou výpovědí. Z toho pak bývají soud a rada mnohdy zmýleny, lidé nevinně usmrčeni a velké hříchy způsobeny. Bůh mnohokrát za to potrestal celé město. Tak nesmí rada vyšetřované lidi nechat mučit, nýbrž v těchto věcech se musí střežit a být mnohokrát opatrná, aby lidé nebyli podle vyznání mučených tupeni nebo nebyli usmrčeni. Když se po jistou dobu oceňovala, přezkoumávala a zjišťovala fakta, je dostatečné, že viníci, které rada přece odsoudila se soucitem a slitováním, byli potrestáni a popraveni ...

Službu svou vzkazují myli Gangli
Jakož mezi tebou a Gramazem byli si mek
tate zassie otogstce byly praxemna oba
poline smolichy abysse zo ortel poslaly
do vratislavne a ze vedle toho vuzce
me cizice obapeline praxemna v pofse
my amessene maffo kerak ti podle to
ho vuzce a ortele zostaty nechceš
Protoz praxemna praxemna abi cizic cen
Ortel vuzce praxemna zostal a vuzce
oto nechceš abi mezi obcy vuzce
vuzce nebylo Paklyb toho ktera
firma neucympla a praxemna nezostala
budet k ter stranu tak popraveno nako
nato sluffy dat ut o

Eda ha
Mudrym a opatnym pto ut s
Službu svou vzkazují andryz a opa
teny praxemna myli Jakož sem nam prax
sem psal ota praxemna kst mezi Gan
glem a gcho pomocnyky s gdeny a
Gramazem maffo mysta s druhoy
firmy abysse podle toho datale kteroz
gest z vratislavne vuzce a kram
nefem ter stranu kteroz gfu praxemna
w tom drazdy firmamene a bonet
vuzce a drazdy stranu abysse vuzce
mlceme podle toho podle vuzce
Inevrem praxemna to nestalo v praxemna
my gfu ze bezomne toho vuzce nemo
zto praxemna nam vuzce drazdy ze
va v mas tak v nahlé byti nemohu
nek gman ze vedle vuzce a melim
potrzebne gmyti ze tomu myne nemo
hu o vuzce byti kram praxemna
Noz gfu bitu mocz naxprasse gfu
nato pomyslyti abych kram praxemna
A nako my praxemna ze kram stranu fha
ze ze mie drazdy potom praxemna vuz
kuzce vuzce z vuzce abysse se tiemp
dobry vuzce bym stranu a pom
vuzce tu praxemna vykladat praxemna Gang
lovym domem nemajz gffact my se
ze abysse to stranu vuzce sem nam
to v praxemna gffact gffact po
puffy od vuzce dat Opubg omca

Letare maglam z kukvic etc. z ha
Mudrym a opatnym etc
Službu svou vzkazují andryz a opate
ny praxemna myli jakož gfu zassie mezi
Ganglem a mezi gmyim Gramazem
v mas v bolu su s obu stranu natom
zostaly a slubny podaci a pod vuzce
na myne o to dosty gmyim abych va to
mezy mymy zjednal podle Starých
muffi praxemna a obapeline praxemna
obapeline kram kram praxemna
nechceš su toho a mymy to praxemna
slubny firmu Jakož sem vmluvy stranu
hubmy stranu a s vuzce atak sem fir
my natom zostal abi gffact praxemna
vmluvy ostalo vuzce vuzce mlcemo
bilo az do mezy praxemna A kram va bol
da kram praxemna tu s maffo vuzce to
mezy mymy zjednam aby obapeline praxemna
firmamene a praxemna maffo
Starých zostaly Protoz gmy praxemna
at toho pomocnyky staly w dobroy mce
ze az do mezy praxemna dat Wienne
Salvato posti Johannes bap etc hec
causa iusticia etc ad usque etc
Act coram consilio etc etc
Paulo gunther Nicolao pogner hana
vogelsank wanko illuminatore petro
Czerer vrico ferber Andrea sneidenhecht
Stephano presscher Consulibus etc
et unat Anno ac vuzce

Anno dni mccccxli Am freitag vor
Oswaldi haben die hien im stete
zwischen Andresen sskoch und Duch
ken melcz ausgesprochen das die hien
für die stymmen gwissen in die in
der leden leit miteinander hald sollen
mit gleich vstaimung und die ob
zymmen voff z Andresen sskoch melcz
hans sal der Andres sskoch alein
halten Datu an Nicolao gng mago
am Johne Pawswengl Jacobo link
Johne Weigl Consulibus Letare
Nach sal Andri sskoch seme frid
guge dem Duchken alein hald gar aus
neben der reih

71 ZAO – SOKA Olomouc, AM Olomouc, Knihy, sign. 1540, inv. č. 97, fol. 125ra – rb.

Transkripce

- 1 (Fol. 125ra) Službu svou vzkazují, milý Gangli.²⁶
- 2 Jakož mezi tebou a kramáři byly sú něk-
- 3 teré záščie o to jste se byli přede mnú oba-
- 4 polně svolili, abyšte po ortel poslali
- 5 do Vratislavě a že podle toho vyčē-
- 6 nie chcete obapolně přestati. I piší
- 7 mi měščēnē vaši, kterak ty podle to-
- 8 ho vyčēnie a ortele zostati nechceš,
- 9 protož přísnē přikazují, aby což ten
- 10 ortel ukazuje, při tom zostal i více
- 11 o to neboil, aby mezi obcí větčích
- 12 roztržkuóv nebylo. Paklily toho která
- 13 strana neučinila a při tom nezostala,
- 14 budeť k tej straně tak popraveno, jakož
- 15 na to sluší. Datum ut supra.²⁷ Secunda litera.²⁸
- 16 Múdrym a opatrným přítelóm ut supra.
- 17 Službu svou vzkazují, múdří a opa-
- 18 trní přítelē milí. Jakož sem vám před
- 19 tím psal o tu při, kteráž jest mezi Gan-
- 20 glem a jeho pomocníky s jednej a
- 21 cramáři vašeho místa s druhéj
- 22 strany, abyšte podle toho ortele, kterýž
- 23 jest z Vratislavě vydán a k vám při-
- 24 nesen, tej stranē, kterýž jsú přirekli
- 25 v tom orteli spravedlivě a konec
- 26 učinili a druhé stranē abyšte věčně
- 27 mlčēnie položili pod pokutú tři sta hřiven.²⁹
- 28 I nevím, proč se to nestalo i pišete
- 29 mi již, že beze mne toho učiniti nemó-
- 30 žete, protož vám věděti dávám, žeť
- 31 já u vás tak v náhle býti nemohu,
- 32 nebť jmám zde veliké věci a velmi
- 33 potřebné činiti, žeť tomu nyní nemo-
- 34 hu co učiniti, bychť k vám přijel.
- 35 Než cožť budu moci najsapie, chciť
- 36 na to pomysliť, abych k vám přijel.
- 37 A jakož mi pišete, že kterú stranu schá-
- 38 zie, že mě chcete potom zpraviti, při
- 39 kazujíť vám z úřadu, abyšte se těmi
- 40 dobře ujistili, kým scházie. A poně-
- 41 vadž tu práva vykládati před Gang-
- 42 lovým domem nemají, ješčēť mi se
- 43 zdá, abyšte to stavili, jakož sem vám
- 44 to i prve řekl, ješto sme jezdili
- 45 po pušky od křídla. Datum Spilb[er]g dominical

46 (Fol. 125rb) Letare.³⁰ Václav z Kukvic etc. Tercia [lite]ra.³¹

47 Múdrym a opatrným etc.

48 Službu svou vzkazují, múdří a opatr-

49 ní přítelē milí. Jakož jsú záščie mezi

50 Ganglem a mezi jinými kramáři

51 u vás i byli sú s obu stranú na tom

52 zóstali a slúbili podle ctí a pod vierú

53 na mnē o to dosti jmiati, abych já to

54 mezi nimi zjednal podle starých

55 vašich práv a obyčejóv prislyše je

56 obapolně, když bych k vám přijel, i

57 nedočekali sú toho a zmēnili to proti

58 slibu svému. Takž sem umluvil s panem

59 hubmistrem a s radami a tak sem s ni-

60 mi na tom zóstal, aby ješčē při těch

61 úmluvách ostalo jako prve mluveno

62 bylo až do mej příjezdy. A když já boh-

63 dá k vám přijedu, tu s vaší radú to

64 mezi nimi zjednam, aby obapolně při

65 spravedlnosti a při práviech vašich

66 starých zóstali. Protož jim přikažte,

67 ať toho ponechají státi v dobrej mie-

68 ře až do mej příjezdy. Dat[um] Wienne

69 sabbato post Iohannis bap[tiste].³² Et e[ciam] hec

70 causa institor[um] et eor[um]

71 adversior[um] [con]script[a] e[st] et

72 act[um] coram consilio Iohanne Sskoch, mag[istro] civiu[m],

73 Paulo Gunther, Nicolao Pogner, Hana Vogelsank, Wanko illuminatore, Petro Czerer, Vrico ferber, Andrea Sneydenhecht,

74 Stephano Presscher consulibus[que] ceter[is]

75 et iuratis. Anno etc. Quadagesimo.³³

76 Anno d[omi]ni M^oCCCCXLI, am freitag vor

77 Oswaldi,³⁴ haben die h[er]ren im rate

78 zwischen Andresen Sskoch und Duch-

79 ken melcz ausgesprochen, das sie hin

80 für die rýnnen zwischen in, die in

81 der erden leit, miteinander hald[en] sollen

82 mit gleich[er] uflagung, sund[er] die ober-

83 rýnnen uff d[ies] Andresen Sskoch melcz-

84 haus sal der Andres Sskoch alein

85 halten. Act[um] cor[am] Nicolao Vnger, m[a]g[istro]

86 civi[um], Iohanne Pawswengl, Iacobo Link,

87 Iohanne Weigl, consulib[us], ceteris[que] iurat[is].

88 Auch sal Andr[es] Sskoch seine[n] frid

89 gege[n] dem Duchkenn alein

90 hald[en] gar aus

90 neben der reih.

Překlad
Řádky 69)–90).
... a tento případ kupců a jejich odpůrců je zapsán a přednesen před radou Jana Škocha, purkmistra, Pavla Gunthera, Mikuláše Pognera, Hana Vogelsanka, Waňka illuminátora, Petra Čerera, Oldřicha barvíře, Ondřeje Sneydenhechta, Štěpána Presschera, ostatních konšelů a přísedných. ... pánové v radě rozhodli ve sporu mezi Andresem Škochem a sladovníkem Duchkem, že rouru mezi nimi, která vede v zemi, vlastní společně a se stejnými povinnostmi, ale vrchní rouru ve své sladovně má Andres Škoch vlastnit sám. Dáno před Mikulášem Ungerem, purkmistrem, Janem Pawswenglem, Jakubem Linkem, Janem Weiglem, konšeli a ostatními přísednými. Sám Andres Škoch má též vůči Duchkovi zachovávat pokoj, stejně jako druhá strana sporu vůči němu. ...

26 Na předchozím fol. 124vb začíná list slovy: „Opatrnému Ganglovi, měščēninu olomúckému. Václav z Kukvic, podkomojē, etc. ut supra“, tj. atd. datováno jako výše.

27 Dáno ve stejný den, jako výše, tj. 21. února [1439].

28 Druhý list.

29 Hřivna byla jedna ze základních středověkých jednotek hmotnosti. Ve středověku je na Moravě doložena hřivna o hmotnosti 280 g. Hřivna zároveň reprezentovala jako měrná peněžní jednotka určitý počet mincí; Jiří SEJBAL: *Dějiny peněz na Moravě*, Brno 1979, s. 62, 65.

30 Dáno na Špilberku, v neděli Laetare, 15. března [1439].

31 Třetí list.

32 Dáno ve Vídni, v sobotu po sv. Janu Křtiteli, tj. 28. června 1438.

33 V roce [14]40.

34 Léta Páně 1441, v pátek před sv. Osvaldem, tj. 4. srpna.